

«*zàda?*», pregunta l'hostaler parlant de la tovallola per a l'hoste, Ralleu; «s'ha d'ajar la gruna per als porcs», «la puc pas ajar aquella» parlant d'una gallina, ja morta, Talau (1960), i passim pel Conflent i Vallespir. I és molt freqüent en la ploma d'A. Saisset: «quants de cops hi som vist la bona fi d'un vers, / que mai, bellu, hagués trobada / i que, tranquil·lament amb tu som *hajada*»; «me cal aigua, me'n cal! / Hi ha pas aquí dire! / Me la vull ajar sol! / Tot sol me vull fè 'n pou / que, de tan fondo, farà pou» ('por'); «Tenim gana! / —Cal fer com els cavalls: nos cal menjar la grana / abantes de partir. / Hala! *Ajeu* lo sarró»; «El postillon sembla --- / un Llucifer pagat per nos fer coll-trencar. / Totom l'escomet, totom crida: / —Pillard! Nos vós ajar la vida! / Atenció! a polit! Ai, ui! Nem a taular!» (*Catal. d. R.*, 158, id.; *Perpiny.*, 36, 13, 91).

Quant al repertori d'aplicacions possible, minva fora del rossellonès, però en la zona de la Costa Brava, s'aplica amb gran freqüència *ajar (tal) peix*, com veiem passim en les obres de Ruyra (i ja ho observen Fontserè en adds. al seu *DOrt.*, i Moll, *AORBB* v, 234; II, 57), però ocasionalment a fruita (supra) i a ocells: «Oidà! Com hem d'*hajar* aucells, si es nostro foc, mal apagat, encara fumeja i els espanta», Ruyra (*La Parda*, 61).

L'àrea del mot es prolonga bastant més enllà dels límits Nord. A Castras (Tarn) *ajar* (pron. *atsá* segons la fonètica local i grafiat *axa*): «tirer une chose d'ou elle étai posée, arranger», p. ex. «*axo* un luquet: prends une allumette» (Couzinié, s. v. *abé i luquet*), «*ajar*: prendre, saisir» en l'Alt-Lleusó (Laborde). La formació ja no és igual però sí consistent en un altre metaplasme del verb HABERE, i amb el mateix matís, en el prov. *averà*: «Bèu Diéu, Diéu amí, sus lis alo / de nosto lengo prouvençalo, / fai que posque *averà* la branco dis aucèl», *Mireio* (I, 5.7).

DERIV.: *Havedor. Havent. Hàbil* [c. 1460, JoMartorell], ll. *habilis* 'manejar, que es pot tenir fàcilment', 'ben adaptat', 'apte'; *habilitat* [1532]; *habilitar* v. tr. [mj. S. xv, JoMartorell], amb el sentit de 'resignar-se a prendre una cosa com a acceptable': «açò és vist que la nostr' arma ·s baixa / en los delits del cors e s'i delita; / si no·ls sent pus, mesclats los *abilita*: / sa part ne pren, lo cors ne creix sa raixa», *Ausiàs* (cxviii, 18); *habilitació* [Lacav.]; *habilitador* [id.]. *Inhàbil* [1502] 'maldestre, desmanyotat': «A bé sia ruda - e del tot *inhàbil*, / en dir jo m'esforce - a cosa tan alta, / e si 'n la meva obra - atrobaran falta, / no és maravel·la - pus só home fràgil», Joan O. Menorca (JMBover, *BiEscr. Bal.* I, 488.1.5); en l'acc. 'incapaç, inapte': «privà al cardenal Colona del capell --- y a tots los colonesos dels feus, y feu·los *inhàbils*», doc. de 1527 (*BABL* IV, 377); *inhabilitat*, *-ilitar*, *-itació*; *rehabilitar* [1695] «*quempiam capitis deminuere*»; *rehabilitació* [Lacav.]; *rehabilitador*; *rehabilitable*.

Hàbit [ja usat per R. Llull a la fi del S. XIII], pres del ll. *habitus*, *-us*, 'manera de ser', 'aspecte extern', 'vestir d'algú', 'la seva disposició física o moral': «en *àbit* seglar fahia més de penitència que en *àbit* de

religió» [*Blanq.*, volum I, 160.8; també I, 130.18; II, 205.23], «*abit* de monge, so és cugula senes caparó», *VidesR* (fº 263v1, n. 16); «ls metges bos tenien per morta més que viva; e nós, esguardant açò e cobeeçant lo regne celestial, avem reebut l'*àbit*», a. 1306, Finke (*Acta Ar.* III, 149); «diu Salamó l'*àbit* e·l vestir de la persona ensenyen la persona qui és», Eiximenis (*Doctrines*, cap. 24: prosificació d'un poema de text quasi igual, *EntreDL* I, 180, v. 43); Ausiàs, poe. 100, *21b*, *20e* 'habitud, costum inveterat', a *20f* és 'peça de vestir', i segurament el poeta hi juga amb la doble acc. En el sentit de 'vestit propi i insígnies d'una orde religiosa aportaven, en alt, al coll, molts comanadors del *hàbit* de Sant Jaume», en el Dietari Munic. de Bna., a. 1615 (cita de Careta, *Barbr.*, 375). *Hàbitus* duplicat llatinitzant com a tecnicisme filosòfic. *Habitud* [c. 1450, Ausiàs], pres del ll. *habitud*; *habitual* [Lacav.], *-alitat*, *-ament*; *deshabituar*, *-ació*, *-ament*; *inhabitual*, *-ituat*, *-itualement*; *habituari* [Llull], del ll. tardà *habituari*; *habituació*, *-uament*, *-uat* (DTo. 1647).

Habitar [Llull], pres del ll. *habitare* 'ocupar un lloc', 'viure-hi': «Blanquerna li demanà si sabia, en tota aquella forest, null loc on pogués *abitar*, lo qual loc fos --- on hagués fontana ---», *Blanq.* (NCL. I, 228.21; de nou II, 254.6); V. cita del *Sonni* de BMetge (NCL., 127.10) en PANTA; l'expressió pop. *no deixar habitar* 'inquietar insuportablement': «uix, pobra noia! Si aquest home no la deixa *habitar* ---», Coromines (*La dona lletja*, en *A recès* II, 62); vulgarment pronuncien *bità* 'habitar durant el dia': «nosaltres *bitem* aquí i dormim allà» (St. Feliu de Buixalleu, dona nada a Arbúcies), 1956 (acc. en la qual influiria l'acció de *viure, vida*); «*habitar* en algun loc, h. ab altre ---», Busa-N. 1507, D-1-3; *habituació* [Llull, *Blanq.* II, 133. 27]; *habitador* [fi S. XIII], 7 tots dos Busa-N.; arag., doc. del S. XVII-XVIII «algun *avitador*» llegit a l'ajuntament de Canfranc; *habitudriu* Sanelo, 'dona habitant'; *habitable*; *habilitabilitat*; *habitada*; *habitacle*; *habital*; *habitant*.

Habitansa 'habituació en general', 'indret o edifici on hom viu, habita' [Escrig 1851]: és un mot sobretot valencià, lamentablement desdenyat, que hauria permès prescindir del bàrbar castellanisme *vivienda*, avui calcat com a *vivenda* [potser ja inevitable?]; també mall. (cançó pop. citada per *AlcM*), però molt corrent en el P. Val., almenys en totes les zones rurals del val. central i transsuscònic (i potser a la resta): el vaig sentir a molts indrets, des d'Olocau de Carraixet (on em contaven que a les covetes de Pitxirí tenia l'*abitansa* el màgic Alí Maimó i me n'ensenyaren l'entrada, 1962), tot el grandios terme de Crevillent és ple d'*abitansetes*, en part ja antigues (masets, els uns; covetes habilitades, d'altres) que m'anaren ensenyant i anomenant una per una (1963) etc. *Habitatge* [Llull] «Blanquerna --- anà cerchar son *abitatge* ---» (*Blanq.* I, 225.26; de nou II, 257.15), altre noble mot que hom va desdenyar aleshores. *Hàbitat* 'medi en què viu una planta o animal' [DFa.], pròpiament Ind. Pres. 3 del verb ll. *habitare*. *Cohabitar* [DOrt.], *cohabitació* [id.]. *Deshabitar*; *deshabitar*; *deshabitament*. *Inhabi-*